

СТАНІСЛАВ СТАНІСЛАВОВИЧ МАЛЮТА: ДО 70-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

23 лютого 2008 р. виповнилося 70 літ від дня народження доктора біологічних наук, професора, члена-кореспондента НАН України, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки, завідуючого відділом молекулярної генетики Інституту молекулярної біології і генетики НАН України Станіслава Станіславовича Малюти.

Професор С.С. Малюта – один із провідних генетиків України. З його ім'ям пов'язані пріоритетні дослідження мутагенної дії вірусів і нуклеїнових кислот, удостоєні Державної премії України (1998 р.), трансгеноз і супутні питання, структурно-функціональна організація генів і генетичних систем. Він зробив великий внесок у розробку широкого кола проблем загальної і молекулярної генетики, у відновлення української генетики, розгромленої у період лисенківщини. Наукові праці професора С.С. Малюти широко відомі як у нашій країні, так і за кордоном.

Станіслав Станіславович народився 23.02.1938 р. в с. Ковалівка Ярмолинецького району Хмельницької області. Після закінчення у 1960 р. Української сільськогосподарської академії (нині – Національний аграрний університет) працював на Первомайській дослідно-селекційній станції (Краснодарський край, Росія), де вперше в СРСР виявив форми цукрового буряку з цитоплазматичною чоловічою стерильністю. У 1961 р. енергійний і перспективний агроном-дослідник вступив до аспірантури за спеціальністю “генетика” у ЦРБС (нині — Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка), навчався він у щойно створеному відділі генетики під керівництвом В.П. Зосимовича. У 1961–1968 рр. працював під керівництвом С.М. Гершензона в Інституті мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного, а з 1968 р. – у Секторі (з 1973 р. – Інституті) молекулярної біології і генетики НАН України, де пройшов шлях від молодшого наукового співробітника до завідуючого відділом молекулярної генетики, який очолює з 1978 р. У 2002–2003 рр. працював також заступником директора інституту з наукової роботи. Нині – заступник академіка-секретаря Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України.

У 1970 р. С.С. Малюта захистив кандидатську дисертацію (науковий керівник С.М. Гершензон), а у 1986р. – докторську за спеціальністю ге-

нетика. У 1995 р. Станіславу Станіславовичу присвоєно вчене звання професора, а в 2000 р. його обрали членом-кореспондентом НАН України за спеціальністю “генетика мікроорганізмів”.

Наукові досягнення професора С.С. Малюти з вивчення мутагенної дії вірусів отримали міжнародне визнання. Ним доведено здатність вірусів, як інфекційних, так і неінфекційних, викликати мутації, а також встановлено, що мутагенна дія вірусів характеризується високою специфічністю дії. Результати цих досліджень стали першою пересторогою проти неконтрольованого використання живих вірусних вакцин, оскільки вони можуть бути мутагенними, що у подальшому було підтверджено у досліджах інших учених. Станіслав Станіславович також вперше висунув положення про те, що віруси як мутагенні чинники відіграють певну роль в еволюції.

У 1970–80 рр. дослідження С.С. Малюти були спрямовані на вирішення проблеми перенесення чужинної генетичної інформації. Отримані ним із співробітниками результати свідчать, що чужинні віруси (бактеріофаги) і ДНК здатні поглинатися клітинами рослин і ссавців; що процес поглинання є повністю керованим і його ефективність може бути істотно збільшена за спеціальних умов; послідовності поглинутих ДНК можуть зберігатися в клітинах протягом багатьох клітинних поколінь; поглинуті гени здатні експресуватись у нових умовах; генно-інженерні маніпуляції супроводжуються різноманітними цитогенетичними і генетичними ефектами.

Професор С.С. Малюта продовжує активні дослідження структурно-функціональної організації елементів генетичної системи бактерій, рослин і лю-

дини. Головні досягнення тут отримано на двох системах: групі генів, що кодують біосинтез лізину у сінної палички і бактерій рубця, та системі рестрикції — модифікації у іншого виду бацил *B. natto*. До початку робіт С.С. Малюти і співробітників практично нічого не було відомо про організацію генів біосинтезу лізину у бацил, стрептококів і ентерококів, окрім двох-трьох мутацій, які було локалізовано в одному локусі хромосоми сінної палички поблизу генів біосинтезу рибофлавіну і споруляції. Ним вперше було встановлено, що всі структурні гени розташовані у вигляді кластера, ці гени були клоновані у бактеріальних плазмідах, їх експресію виявлено у кишковій паличці; сконструйовано систему експресії цих генів у дріжджах-сахароміцетах; отримано і досліджено декілька регуляторних мутантів по біосинтезу лізину; вивчено декілька метаболічних шляхів і ферментних систем біосинтезу лізину у бацил.

Останнім часом С.С. Малюта веде дослідження у галузі молекулярної онкогенетики.

Станіслав Станіславович бере активну участь у підготовці наукових кадрів, проводить науково-педагогічну роботу. З 1987 р. він працював за сумісництвом професором кафедри генетики і фізіології рослин і біотехнології, а у 1989–1992 рр. – завідуючим кафедрою Національного аграрного університету, у 1996–2002 рр. працював професором Національного університету “Кієво-Могилянська академія”. Йому присвоєно звання “Відмінник освіти України”. Під його керівництвом виконано докторську та 16 кандидатських дисертацій.

Професор С.С. Малюта є автором понад 250 наукових праць, з них однієї монографії, чотирьох книг та науково-

методичних посібників, двох авторських свідоцтв на винаходи.

С.С. Малюта бере активну участь у громадській роботі. Він є членом Міжвідомчої ради з біотехнології при Кабінеті Міністрів України, протягом 10 років був членом Експертної ради Вищої атестаційної комісії України, є членом двох спеціалізованих вчених рад із захисту кандидатських і докторських дисертацій, членом президії Українського товариства генетиків і селекціонерів ім. М.І.Вавилова та Українського біохімічного товариства, віце-президентом Українського молекулярно-біологічного товариства, членом редколегії наукових журналів "Біо-

полімери і клітина", "Цитология и генетика", "Український біохімічний журнал", "Вісник" Українського товариства генетиків і селекціонерів та "Studia Biologica".

Вітаємо Станіслава Станіславовича Малюту зі славним ювілеєм і бажаємо щасливого творчого довголіття, міцного здоров'я, подальших наукових звершень та наснаги.

*Президія Українського товариства
генетиків і селекціонерів
ім. М.І. Вавилова*

*Редколегія журналу
"Вісник Українського товариства
генетиків і селекціонерів"*